

Nr 1343

Av herrar **Dahlén** och **Wikström**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 162, angående bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.*

(Lika lydande med motion nr 1563 i Andra kammaren)

Under de närmaste åren väntas behovet av personal för bilateralt och multilateralt utvecklingsarbete öka kraftigt. Till detta kommer behovet av personal för de frivilliga organisationernas biståndsinsatser. Den föreslagna bistånds- och katastrofutbildningen kommer därför att fylla en viktig funktion. Genom den skapas en reserv för rekrytering av biståndspersonal samtidigt som möjligheterna till insatser från svensk sida i katastrofsituationer vidgas.

En förutsättning för att detta syfte skall kunna uppnås är att man vid antagningen till utbildningen uppställer samma krav som SIDA och de frivilliga organisationerna tillämpar vid sin rekrytering av personal. Av den som påbörjar bistånds- och katastrofutbildningen bör krävas yrkesmässiga kunskaper eller en klar yrkesinriktning. Om den som antas till utbildningen saknar de erforderliga kunskaperna, bör vederbörande ges möjlighet att inhämta dessa. Även om vissa skäl talar för att man därvid måste uppställa en viss övre gräns för att utbildningen skall få påbörjas, bör en generös dispensgivning tillämpas i det enskilda fallet.

Någon motsvarighet till den föreslagna utbildningen finns — såsom påpekas i propositionen — f. n. inte i vårt land. Det finns därför anledning anta att den kommer att få ett högt meritvärde för tjänster och uppdrag inom utvecklingsarbetet. Utbildningen bör därför stå öppen även för kvinnor. Det är väsentligt att information om denna möjlighet för kvinnor att genomgå en bistånds- och katastrofutbildning sprids på ett effektivt sätt. Varje kvinna bör sålunda, t. ex. i samband med kallelse till civilförsvarsutbildningen, ges information om förutsättningarna för att antas till utbildningen.

Den föreslagna bistånds- och katastrofutbildningen avses i sin helhet äga rum i Sverige. Flera remissinstanser har förordat att en del av utbildningen bör förläggas till utvecklingsländer. Genom att ge deltagarna möjlighet att redan under utbildningstiden och under sakkunnig ledning tillämpa sina kunskaper i den miljö som flertalet av dem kommer att verka i skulle övergången till mer yrkesmässiga insatser i utvecklingssamarbetet underlättas och tiden för en effektiv arbetsinsats därmed förlängas. Det bör ankomma på den föreslagna nämnden att i samarbete med biståndsmyndigheten undersöka möjligheterna att förlägga delar av utbildningen till utvecklingsländer. Nämnden bör därvid ha möjlighet att ompröva de i propositionen angivna tidsramarna för de olika utbildningsmomenten.

Den personal som genomgått bistånds- och katastrofutbildningen kommer att vara utomordentligt väl kvalificerad i olika avseenden. Det är därför viktigt att denna personal ges uppgifter inom ramen för totalförsvaret i sådana funktioner att dess erfarenhet och kunskap utnyttjas på bästa möjliga sätt.

Enligt den utredning som legat till grund för propositionen bör tjänstgöring i bilateralt och multilateralt utvecklingsarbete kunna tillgodoräknas som återstående tjänstgöringstid, vilken enligt departementschefens förslag skall omfatta minst 90 och högst 160 dagar. Motsvarande bestämmelser föreslås gälla vid anställning hos enskilda organisationer, som bedriver verksamhet i utvecklingsländer och erhåller statsbidrag härför. Detta förslag har emellertid avvisats av departementschefen.

Bestämmelser av det slag som utredningen förordat skulle i många fall kunna utgöra en extra stimulans för dem som genomgått grundutbildningen att utföra insatser i utvecklingsländerna. Genom en yrkesmässig insats i utvecklingsarbetet skaffar sig den berörda personalen mycket av den kunskap och erfarenhet som repetitionsutbildningen avser att ge. De för insatserna inom totalförsvaret nödvändiga kunskaperna bör kunna erhållas dels i samband med grundutbildningen, dels genom en tjänstgöringsperiod om 18 dagar för övning och förberedelser av katastrofinsatser. För att få tillgodoräkna sig tjänstgöring inom biståndsverksamheten som återstående tjänstgöringstid bör en viss minimitid — förslagsvis två år — fastställas.

Under lång tid har i vårt land röster höjts för u-landstjänst som alternativ till den traditionella värnpliktsutbildningen. Det är därför beklagligt att den utredning — Värnplikt och biståndsutbildning — som legat till grund för propositionen på grund av direktivens utformning inte haft möjlighet att ta upp frågan till närmare analys.

De skäl som anförts för u-landstjänst som alternativ till traditionell värnpliktsutbildning är utomordentligt starka. Det är väsentligt att den svenska säkerhetspolitiken inte bara inriktas på försvarsåtgärder i traditionell bemärkelse utan också på fredsbevarande insatser i en mera vid mening. De svenska insatserna på nedrustningsområdet kan tas som ett exempel på en sådan åtgärd och de svenska biståndsinsatserna som ett annat. Möjligheter för värnpliktiga att fullgöra sin utbildning i form av insatser inom biståndsarbetet skulle därmed ligga i linje med en säkerhetspolitisk målsättning att förebygga konflikter. En sådan möjlighet skulle också kunna bidra till att göra det lättare att rekrytera kvalificerad personal, som under andra förhållanden inte skulle avsatt några år för insatser i biståndsarbetet.

I ett särskilt yttrande har experten i utredningen, Karl-Axel Elmqvist, förordat u-landstjänst som alternativ till värnpliktsutbildning och därvid bl. a. pekat på att "antalet värnpliktiga/vapenfria och kvinnor, som kan komma i åtnjutande av undervisningen är begränsad till 100 med en eventuell utbyggnad till högst 200. Därmed saknas möjligheter att tillgodose önskemålen från ett flertal ungdomar, som genom sin kunnighet och lämplighet skulle vara kvalificerade för biståndsinsatser. De 100—200 personer som ges tillfälle att genomgå biståndsutbildningen kommer inte heller att lösa frågan om SIDA:s och övriga biståndsorganisationers rekryteringsunderlag. Utbildningens eventuella negativa inverkan på det militära försvarets personaltillgång kommer troligtvis inte heller att vara speciellt svårbemästrad, eftersom antalet

endast utgör en synnerligen begränsad del av det växande antal som numera befrias från värnpliktstjänstgöring.”

En förutsättning för att tjänstgöringen inom biståndsverksamheten skall bli meningsfull är att den sträcker sig över en tillräckligt lång tidrymd. Längden på tjänstgöringsperioden måste självfallet bestämmas utifrån en rad olika krav, men det finns anledning att som exempel peka på Belgien, där en treårig biståndsinsats är ett alternativ till värnpliktstjänstgöringen.

Liksom de som genomgått bistånds- och katastrofutbildningen bör de som fullgjort sin värnplikt inom ramen för utvecklingsarbetet ges uppgifter inom ramen för totalförsvarsorganisationen. Den utbildning som erfordras härför bör kunna ges i samband med dels den utbildning som förutsätts föregå själva u-landstjänstgöringen, dels en kortare repetitionsutbildning i katastrofhjälp av det slag som föreslagits i det föregående.

I propositionen avvisar departementschefen tanken på att värnpliktstjänstgöringen skall kunna fullgöras genom insatser i biståndsarbetet med hänvisning till att detta ”inte står i överensstämmelse med de principer efter vilka det svenska statliga biståndet f. n. bedrivs”. I utredningen har denna tanke vidareutvecklats med följande motiveringar:

att de värnpliktiga i allmänhet saknar yrkesutbildning, varvid u-ländernas krav på specialister inte kan tillgodoses;

att de värnpliktiga saknar personliga förutsättningar och duglighet, vilka egenskaper blott kan förvärfvas genom personlig mognad. Värnpliktens fullgörande skulle därför behöva skjutas till en senare tidpunkt, vilket i sin tur skulle medföra orimliga konsekvenser för den värnpliktige;

att det är högst osäkert att de som önskar en sådan tjänst representerar de yrkeskategorier som efterfrågas;

att en till u-länderna förlagd tjänstgöring strider mot det i Sverige tillämpade värnpliktssystemet.

Dessa motiveringar skall inte tas upp till närmare granskning i förevarande sammanhang. Det bör emellertid erinras om att en rad europeiska länder såsom Danmark, Belgien, Frankrike, Holland, Italien och Västtyskland, vilka samtliga infört tjänst i biståndsarbete som alternativ till värnplikt, inte funnit att det förelegat hinder av det slag som utredningen och departementschefen anfört. Inte heller den rad av remissinstanser — socialstyrelsen, LO, TCO, SACO, Svenska missionsrådet samt flera av de politiska ungdomsförbunden — som förespråkade u-landstjänst som alternativ till värnpliktstjänstgöring har kunnat finna att det skulle föreligga några sådana hinder.

Då utredningen Värnplikt och biståndsutbildning inte haft möjlighet att fritt pröva frågan om biståndsarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöring bör Kungl. Maj:t med hänsyn till den växande opinionen och den klara internationella utvecklingen ges i uppdrag att föranstalta om en ny prövning av frågan och förelägga nästa års riksdag ett förslag.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen i anledning av proposition nr 162 måtte besluta att tjänstgöring i internationellt biståndsarbete skall kunna tillgodoräknas som fortsatt tjänstgöringstid i enlighet med vad som anförts i motionen; samt

att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag angående tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöringen och vapenfri tjänst i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 24 november 1970

Olle Dahlén (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)
